

ทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัย การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม และการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย

ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข

| 11

บทความขนาดสั้นนี้มุ่งอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัย (Modernization Theory) วัฒนธรรม และการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย (Democratization) โดยแสดงให้เห็นความพยายามของ Ronald Inglehart และ Christian Welzel ที่นำเอาแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมาใช้ในการลดจุดอ่อนของทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยในการอธิบายเรื่องการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย

I

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยได้กลายมาเป็นประเด็นการศึกษาหนึ่งที่สำคัญของการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบตั้งแต่ช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ปฏิเสธไม่ได้ว่าความนิยมที่มีต่อการศึกษาการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยในช่วงเวลาดังกล่าว ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากงานศึกษาเรื่อง *Transition from Authoritarian Rule: Comparative Perspective* (1986)¹ ภายใต้การทำงานบรรณาธิการร่วมกันของ Guillermo O'Donnell, Philippe Schmitter และ Laurence Whitehead ซึ่งเป็นงานศึกษาที่ส่งผลให้เรื่องการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย (transition to democracy) กลายเป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญมากในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา

แต่ก่อนหน้าทีกรอบแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย หรือที่เรียกว่า "กรอบการเปลี่ยนผ่าน" (Transitology) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับ "ผู้กระทำ" (agency) จะถูกนำเสนอและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยอยู่ภายใต้อิทธิพลของทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัย ซึ่งเป็นทฤษฎีเชิงโครงสร้างที่สำคัญของการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบในยุคพฤติกรรมศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยไม่ใช่แนวคิดใหม่ แต่มีจุดกำเนิดที่สามารถสืบย้อนกลับไปถึงยุคภูมิธรรม (Enlightenment era) ที่เชื่อว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะช่วยให้มนุษยชาติเพิ่มการควบคุมเหนือธรรมชาติ แต่ทฤษฎีนี้ได้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเมื่อประเทศมหาอำนาจที่มีอุดมการณ์ต่างกัน ได้แก่ สหรัฐอเมริกาที่เป็นตัวแทนของอุดมการณ์ทุนนิยมและสหภาพโซเวียตที่ยึดมั่นในอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ใช้ทฤษฎีนี้ในฐานะแนวทางในการเสนอเส้นทาง (route) ที่ดีที่สุดไปสู่ความทันสมัย แม้จะมีความแตกต่างในเชิงอุดมการณ์

¹Guillermo O'Donnell, Philippe Schmitter and Laurence Whitehead, eds., *Transitions from Authoritarian Rules: Comparative Perspectives* (Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1986).

แต่มหาอำนาจทั้งสองประเทศต่างก็ให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคม และการเปลี่ยนสู่ความทันสมัย และต่างก็เชื่อว่าประเทศกำลังพัฒนาในโลกที่สามต้องการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยผ่านเส้นทางคอมมิวนิสต์หรือเส้นทางทุนนิยม ซึ่งประเทศมหาอำนาจทั้งสองได้เข้าสู่กระบวนการต่อสู้กันเพื่อให้เส้นทางที่ตนสนับสนุนได้รับชัยชนะ²

การเปลี่ยนสู่ความทันสมัยเป็นทฤษฎีหลักทางสังคมศาสตร์ที่มีความสำคัญมากของสหรัฐอเมริกาในช่วงศตวรรษที่ 20 โดยแตกออกเป็นประเด็นศึกษาที่สำคัญของสาขาวิชาต่าง ๆ ประกอบไปด้วย การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) ในสาขาวิชาสังคมวิทยา การศึกษาเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ (economic development) ในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ และการศึกษาเรื่องการพัฒนาทางการเมือง (political development) ในสาขาวิชารัฐศาสตร์ ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยยังมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาผ่านโครงการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเพื่อสนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถเปลี่ยนเข้าสู่ความทันสมัย³

ทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยอธิบายการเปลี่ยนแปลงจากสังคมดั้งเดิม (traditional societies) ไปสู่สังคมสมัยใหม่ (modern societies) ประเทศจะมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม กระบวนการเปลี่ยนสู่อุตสาหกรรม (industrialization) จะส่งผลให้เกิดสถานะการเปลี่ยนเป็นเมือง (urbanization) และเมื่อคนจำนวนมากใช้ชีวิตในเมือง ผู้คนเหล่านี้ก็จะมีโอกาสเข้าถึงข้อมูล สื่อ และการศึกษาที่เพิ่มมากขึ้น การเพิ่มขึ้นของความมั่งคั่งที่มาพร้อมกับการเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรมนำไปสู่การเติบโตของกลุ่มคนชั้นกลางที่มีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและเรียกร้องความต้องการทางการเมือง⁴ ขณะที่ระบบการเมืองของสังคมสมัยใหม่จะวางอยู่บนฐานของการจำแนกความแตกต่าง (differentiation) และการแบ่งสรรหน้าที่ตามความชำนาญเฉพาะด้าน (functional specialization) รวมถึงการปรับใช้ขั้นตอนการดำเนินการที่มีลักษณะความเป็นเหตุเป็นผลและความเป็นทางโลกในการตัดสินใจ ขณะที่ประชาชนมีความกระตือรือร้นและต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นนั้น อำนาจทางการเมืองและระบบราชการก็ค่อย ๆ เปลี่ยนจากระบบที่มีลักษณะรวมศูนย์ไปสู่สถานะของการเปิดต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้จิตสำนึก

²Ronald Inglehart and Christian Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence* (New York: Cambridge University Press, 2005), 16-17.

³Michael E. Latham, *Modernization as Ideology – American Social Science and ‘Nation Building’ in the Kennedy Era* (Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press, 2000).

⁴Sarah Wilson Sokhey, “Political Development and Modernization”, in *21st Century Political Science: A Reference Book*, eds. John Ishiyama and Marijke Breuning (Los Angeles and London: SAGE, 2011), 82.

ของความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนเพิ่มสูงขึ้นด้วย⁵ ส่วนปัจเจกชนในสังคมสมัยใหม่จะมีพฤติกรรมและบุคลิกภาพที่มุ่งเน้นการแสวงหาความสำเร็จ มีความเป็นเหตุเป็นผล และมีความคิดสร้างสรรค์ เปิดตัวเองเพื่อรับสิ่งใหม่ ๆ ต้องการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ และมีความไว้วางใจต่อสังคมในระดับค่อนข้างสูง⁶

ส่วนจุดเริ่มต้นสำคัญของงานศึกษาความเชื่อมโยงของทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยกับการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยปรากฏในบทความของ Seymour Martin Lipset เรื่อง "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy" (1959)⁷ Lipset อธิบายว่า การพัฒนาเศรษฐกิจก่อให้เกิดองค์ประกอบทางสังคมต่าง ๆ ประกอบด้วย ความมั่งคั่ง การเปลี่ยนไปสู่อุตสาหกรรม การเปลี่ยนเป็นเมือง และการศึกษา ซึ่งมีสหสัมพันธ์กับความเป็นประชาธิปไตย การพัฒนาเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และโอกาสของการเข้าถึงการศึกษา สภาวะเช่นนี้ช่วยทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมมีทัศนะทางการเมืองแบบกลาง ๆ ไม่สุดโต่ง (moderate) และมีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้คนเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะไม่ยอมรับอุดมการณ์แบบสุดขั้ว ขณะเดียวกัน การพัฒนาทางเศรษฐกิจยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงช่วงชั้นทางสังคม ทำให้คนชั้นล่างสามารถยับยั้งสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมขึ้นมาเป็นคนชั้นกลางซึ่งกลายเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม⁸

ท่ามกลางความนิยมของกรอบการเปลี่ยนผ่านที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษากการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยในช่วงปลายทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา การศึกษาและข้อถกเถียงเกี่ยวกับทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยก็ได้ฟื้นกลับมาอีกครั้งในช่วงทศวรรษ 1990 งานศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวนี้สะท้อนความพยายามในการทดสอบสมมติฐานของทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยที่เน้นการแสดงสหสัมพันธ์ระหว่างระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการเป็นประชาธิปไตย โดยข้อถกเถียงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก Adam Przeworski และ Fernando Limongi ได้เสนอว่า การเกิดขึ้นของประชาธิปไตย (หรือการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย) ไม่ได้เป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะประชาธิปไตยสามารถเกิดขึ้นที่ระดับใดของการพัฒนาเศรษฐกิจก็ได้ แต่ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจมีผล

⁵ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, "หน่วยที่ 12 การเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยเปรียบเทียบ." ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการเมืองเปรียบเทียบ* (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2560), 12-32 อ้างจาก Fangjun Cao,

"Modernization Theory and China's Road to Modernization," *Chinese Studies in History* 42, 1 (Fall 2009), 8.

⁶ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, "ชนชั้นกลางกับการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย: ข้อสังเกตเบื้องต้น," ใน *รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์ครบรอบ 33 ปี สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช* (กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร, 2558), 41 อ้างจาก Cao, "Modernization Theory and China's Road to Modernization," 9.

⁷Seymour Martin Lipset, "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy," *American Political Science Review* 91, 4 (December, 1959).

⁸ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, "หน่วยที่ 12 การเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยเปรียบเทียบ," 12-33 อ้างจาก Seymour Martin Lipset, "Some Social Requisites of Democracy," 75, 83.

ต่อความอยู่รอดของประชาธิปไตยภายหลังการเปลี่ยนผ่าน⁹ ส่วนกลุ่มที่สอง Carles Boix และ Susan Stokes เสนอว่า ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจจะเพิ่มโอกาสของการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย รวมถึงช่วยเพิ่มโอกาสของความอยู่รอดของประชาธิปไตย¹⁰ ขณะทำงานของ Ryan Kennedy นำเสนอข้อค้นพบในทิศทางเดียวกับ Boix และ Stokes กล่าวคือ เขาเสนอว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจช่วยเพิ่มความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย และเมื่อเกิดการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยแล้ว ก็จะช่วยสร้างอุปสรรคต่อการย้อนกลับไปสู่ระบอบเผด็จการอีกด้วย¹¹ จะเห็นได้ว่า ทั้งสองแนวทางมีข้อสรุปร่วมกันคือ การพัฒนาเศรษฐกิจมีผลต่อการรักษาระบอบประชาธิปไตยที่ได้รับการสถาปนาขึ้นแล้ว ขณะที่ข้อแตกต่างหลักอยู่ที่การถกเถียงว่าการพัฒนาเศรษฐกิจมีผลต่อการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของข้อสรุปเป็นผลมาจากปัญหาในเชิงระเบียบวิธี (เชิงปริมาณ) ของการศึกษามากกว่าความขัดแย้งเชิงเนื้อหาทฤษฎี¹²

II

เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่ได้รับการพัฒนาขึ้นจากประสบการณ์ของสังคมตะวันตกเป็นหลัก ทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยจึงตกเป็นเป้าหมายของการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นทฤษฎีที่สะท้อนความเป็นตะวันตก และดังนั้นสภาวะการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยตามทฤษฎีจึงมีลักษณะเป็น "การเปลี่ยนสู่ความเป็นตะวันตก" (Westernization) ซึ่งสะท้อนปัญหาชาติพันธุ์นิยม (ethnocentrism) ขณะเดียวกัน ทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยยังถูกวิจารณ์ว่าเป็นทฤษฎีที่ถูกสร้างขึ้นแบบมีแรงจูงใจทางการเมืองในฐานะเครื่องมือเชิงอุดมการณ์ของสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็น¹³ นอกจากนี้ ทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยยังเป็นเป้าหมายของการวิจารณ์โดยทฤษฎีสำนักพึ่งพิง (Dependency School) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า รัฐในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมพึ่งพิงถูกยึดกุมโดยชนชั้นนำที่เป็นพันธมิตรกับบรรษัทขนาดใหญ่ทั้งในและนอกประเทศที่ครอบงำทางเศรษฐกิจ สภาวะดังกล่าวนี้ไม่ได้นำมาซึ่งระบอบประชาธิปไตย ในทางกลับกัน O'Donnell อธิบายว่า การพัฒนาเศรษฐกิจในละตินอเมริกาได้สร้างระบอบเผด็จการอำนาจนิยมระบบราชการ

⁹Adam Przeworski and Fernando Limongi, "Modernization: Theories and Facts," *World Politics* 49, no. 2 (1997): 155-183.

¹⁰Carles Boix and Susan Stokes, "Endogenous Democratization," *World Politics* 55 (July 2003): 517-549.

¹¹Ryan Kennedy, "The Contradiction of Modernization: A Conditional Model of Endogenous Democratization," *The Journal of Politics* 72, no. 3 (July 2010): 785-798.

¹²ดูข้อวิพากษ์ปัญหาเชิงระเบียบวิธีของงาน Przeworski และ Limongi ได้ใน Boix and Stokes, "Endogenous Democratization."

¹³Yuan Peng, "Modernization Theory – From Historical Misunderstanding to Realistic Development: A Review of A New Thesis on Modernization," *Chinese Studies in History* 43, no. 1 (Fall 2009): 40.

(bureaucratic authoritarianism) ขึ้น กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศพลเรือนและทหารร่วมกันสร้างพันธมิตรภายหลัง การรัฐประหารโดยกองทัพภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ทั้งในและนอกประเทศ และ พยายามสลายการเคลื่อนไหวของสหภาพแรงงานและพรรคการเมืองเพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมือง และสังคมในฐานะปัจจัยที่จะช่วยดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ¹⁴

หากพิจารณาประสบการณ์ในประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ที่มีระดับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ รวดเร็วจะพบว่า หลายประเทศมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ก้าวออกจากการเป็นระบอบเผด็จการ อำนาจนิยมและเคลื่อนไปสู่ทิศทางที่มีความเป็นประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น รัฐบาลเผด็จการได้เริ่มผ่อนคลาย และยอมให้มีการเปิดเสรีทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นผ่านการอนุญาตให้มีการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการเสริมสร้างพลังของกลุ่มทางสังคม ดังนั้นรัฐเผด็จการจึง มองเห็นความจำเป็นในการเปิดช่องทางให้กับบางกลุ่มหรือบางชนชั้นทางสังคมได้นำเสนอข้อเรียกร้อง ของกลุ่ม รวมทั้งจำเป็นต้องมีการดำเนินนโยบายหรือมาตรการที่ตอบสนองต่อพลังทางสังคม ในด้าน หนึ่ง การพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ลดทอนอำนาจและความเป็นอิสระของรัฐเผด็จการลง อย่างไรก็ตาม สภาดังกล่าวนี้อาจไม่นำไปสู่การขยายตัวของประชาธิปไตยเสมอไป เพราะในบางประเทศเกิด ปรากฏการณ์ที่กลุ่มหรือชนชั้นทางสังคมที่มีพลังและอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้นมีพฤติกรรมที่สะท้อนอาการ ชักบันไดหนี (pulling-up-the-ladder syndrome) ขาดความกระตือรือร้นในการขยายการตอบสนองของ รัฐเผด็จการไปสู่กลุ่มหรือชนชั้นทางสังคมอื่นผ่านการสร้างสถาบันประชาธิปไตย¹⁵

กรณีของการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคละตินอเมริกาแสดงให้เห็นว่า กระบวนการพัฒนา เศรษฐกิจหรือการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยทางเศรษฐกิจสามารถนำไปสู่การเกิดขึ้นของระบอบเผด็จการ อำนาจนิยมที่อ้างความจำเป็นในการสร้างระเบียบทางสังคมและการเมืองที่จะช่วยสนับสนุนกระบวนการ พัฒนาอุตสาหกรรมผ่านการลงทุนของกลุ่มทุนทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้เกิดการสกัดกั้นการมี ส่วนร่วมทางการเมืองที่อาจก่อให้เกิดความไร้ระเบียบขึ้นและจะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาและการ เติบโตทางเศรษฐกิจ ขณะที่กรณีของอาการชักบันไดหนีที่เกิดขึ้นในหลายสังคมสะท้อนให้เห็นถึง ข้อจำกัดของข้อสรุปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาประชาธิปไตย นั่น คือ ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมกับการพัฒนาประชาธิปไตยไม่จำเป็นต้องมีลักษณะ เป็นเส้นตรงตามที่เสนอโดยทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัย แต่แบบแผนของการพัฒนาเศรษฐกิจมีผล อย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนเป็นประชาธิปไตย ในหลายประเทศที่เป็นประเทศประชาธิปไตยเกิดใหม่ กลุ่ม หรือชนชั้นที่ประสบความสำเร็จในกระบวนการขยับชนชั้นทางสังคมไปสู่สถานะของการเป็นคนชั้นกลาง มักเป็นคนกลุ่มเล็ก ๆ ที่ได้รับประโยชน์จากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจที่รวดเร็ว คนชั้นกลางกลุ่มนี้จึง

¹⁴ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, “ชนชั้นกลางกับการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย: ข้อสังเกตเบื้องต้น,” 43-44 อ้างจาก Larry Diamonds, “Economic Development and Democracy Revisited,” *American Behavioral Scientist* 35, 4/5 (March/June 1992): 473.

¹⁵โปรดดู Eva Bellin, *Stalled Democracy: Capital, Labor, and the Paradox of State-sponsored Development* (Ithaca and London: Cornell University Press, 2002).

เป็นคณกลุ่มเล็ก ๆ ที่ได้รับสิทธิประโยชน์จากกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีรัฐแสดงบทบาทนำ ดังนั้นในด้านหนึ่งคณกลุ่มนี้กลายเป็นกลุ่มคนที่มีพลังการต่อรองกับรัฐมากขึ้นและมากกว่าคณกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า แต่ในอีกด้านหนึ่ง คณกลุ่มนี้ก็ยังคงอาศัยอยู่ภายใต้สภาวะพึ่งพิงต่อรัฐ และมีแนวโน้มที่จะยอมรับและสนับสนุนรัฐบาลเผด็จการปราบเท่าที่รัฐบาลยังสามารถรับประกันความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจได้ต่อไป¹⁶

III

การสิ้นสุดลงของสงครามเย็นและความสนใจที่มีต่อการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยส่งผลให้ทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยถูกนำกลับมาถกเถียงอีกครั้งหนึ่ง นอกเหนือไปจากข้อถกเถียงเชิงระเบียบวิธีดังที่อธิบายไว้ข้างต้นแล้ว ยังปรากฏความพยายามของนักวิชาการบางกลุ่มที่เสนอคำอธิบายใหม่ของทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัย หนึ่งในความพยายามนั้นพบได้ในชุดของงานเขียนวิชาการที่ผลิตร่วมกันของนักวิชาการสองคน คือ Ronald Inglehart และ Christian Welzel ที่ได้นำเอาแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (cultural change) มาใช้ในการอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยเสียใหม่ และทดสอบความสัมพันธ์ผ่านการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสำรวจของ World Value Survey

ทั้ง Inglehart และ Welzel ไม่เห็นด้วยกับชุดคำอธิบายของกรอบการเปลี่ยนผ่านที่เน้นบทบาทของผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย ทั้งสองเสนอว่า ประชาธิปไตยไม่ได้เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการเจรจาต่อรองของชนชั้นนำที่ชาญฉลาดและการออกแบบรัฐธรรมนูญ (constitutional engineering) แต่ขึ้นอยู่กับแนวคิดที่ฝังรากลึกในหมู่ประชาชนเอง ซึ่งแนวคิดเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนเรียกร้องเสรีภาพและรัฐบาลที่ตอบสนอง (responsive government) และกระทำการที่จะรับประกันว่าชนชั้นนำที่ครองอำนาจปกครองจะยังคงตอบสนองต่อความต้องการและข้อเรียกร้องของพวกเขา นอกจากนี้ ทั้งสองยังเสนอว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงไม่ใช่เครื่องจักรที่เมื่อถูกสร้างขึ้นแล้วจะทำหน้าที่โดยตัวมันเอง แต่การทำงานของประชาธิปไตยที่แท้จริงแล้วขึ้นอยู่กับประชาชน¹⁷

ในช่วงจุดสูงสุดของสงครามเย็น ทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยในเวอร์ชันของสหรัฐอเมริกาฉายภาพความด้อยพัฒนา (underdevelopment) ว่าเป็นผลโดยตรงจากคุณลักษณะทางวัฒนธรรมและจิตวิทยาของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งสะท้อนค่านิยมของชุมชนและศาสนาดั้งเดิมที่ขาดความเป็นเหตุเป็นผล และดังนั้นคุณลักษณะเหล่านี้จึงไม่สนับสนุนความสำเร็จของการพัฒนา¹⁸ ค่านิยมดั้งเดิมของ

¹⁶ดูคำอธิบายประเด็นนี้ใน ชัยวัฒน์ มานศรีสุข, “ชนชั้นกลางกับการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย: ข้อสังเกตเบื้องต้น,” 47-50.

¹⁷Ronald Inglehart and Christian Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence* (New York: Cambridge University Press, 2005), 2.

¹⁸Ronald Inglehart and Christian Welzel, “How Development Leads to Democracy: What We Know About Modernization,” *Foreign Affairs* 88, no. 2 (2009): 35.

สังคมประเทศกำลังพัฒนามีความไม่แน่นอน และควรถูกแทนที่ด้วยค่านิยมสมัยใหม่ที่จะทำให้สังคมสามารถก้าวเข้าสู่เส้นทางการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยมได้ โดยผู้กระทำการหลักในกระบวนการพัฒนาสู่ความทันสมัยก็คือประเทศพัฒนาแล้วที่ร่ำรวยที่จะช่วยกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงจากความล้าหลังไปสู่ความทันสมัยผ่านการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการทหาร¹⁹

แม้ว่าจะมีทัศนะที่เห็นด้วยกับทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัย แต่ Inglehart และ Welzel เสนอว่า มีความจำเป็นต้องทำการทบทวนทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัย เพราะการปรับใช้ทฤษฎีที่ผ่านมาในอดีตสะท้อนให้เห็นจุดอ่อนของคำอธิบายทฤษฎี นักวิชาการทั้งสองอธิบายว่า การทำความเข้าใจทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยต้องเริ่มต้นจากข้อเท็จจริงที่ว่า การเปลี่ยนสู่ความทันสมัยไม่ได้มีลักษณะเป็นเส้นตรง เพราะแต่ละขั้นตอนของการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของโลกทัศน์ของประชาชนและวัฒนธรรมของสังคม อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม-วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นเส้นทางบังคับ (path dependent) นั่นคือ มรดกทางประวัติศาสตร์และศาสนาของสังคมได้ทิ้งรอยไว้คงนานในสังคม ระบบค่านิยมของสังคมสะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างพลังของการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยที่เป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับอิทธิพลของประเพณีที่เป็นพลังคอยฉุดรั้งการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้า แต่มรดกทางวัฒนธรรมจะยังคงดำรงอยู่และไม่หายหมดไปในทันทีทันใด จะเห็นได้ว่าแม้แต่สังคมอเมริกันเอง ก็ยังคงรักษาค่านิยมดั้งเดิมไว้มากเมื่อเทียบกับสังคมของประเทศที่พัฒนาแล้วอื่น ๆ นอกจากนี้ การเปลี่ยนสู่ความทันสมัยไม่ใช่การเปลี่ยนสู่ความเป็นตะวันตก และไม่นำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยโดยอัตโนมัติ เพราะความมั่งคั่งไม่ได้นำไปสู่ประชาธิปไตยโดยตรง แต่การเกิดขึ้นของสังคมหลังอุตสาหกรรมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมในระยะยาว ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มโอกาสของการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย²⁰

พลังของการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง ทำให้เกิดการเปลี่ยนเป็นเมือง การเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม การเพิ่มขึ้นของโอกาสทางการศึกษา การแบ่งอาชีพตามความชำนาญเฉพาะ การขยายตัวของระบบราชการ (bureaucratization) การเกิดระบบลำดับชั้นการบังคับบัญชา (hierarchies) การรวมศูนย์อำนาจ (centralization) การเปลี่ยนสู่ระบบที่เป็นทางโลก (secularization) และการเปลี่ยนจากค่านิยมแบบดั้งเดิมไปสู่ค่านิยมแบบที่เน้นความเป็นเหตุเป็นผลและแบบทางโลก²¹ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ-สังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระยะยาวที่คาดการณ์ได้ สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดก็คือการเปลี่ยนแปลงของโลกทัศน์ ซึ่งเห็นได้จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในประเทศที่พัฒนาแล้ว ประชาชนจะมีโลกทัศน์และพฤติกรรมที่แตกต่างจากประชาชนในประเทศกำลังพัฒนา²² การ

¹⁹Inglehart and Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, 17.

²⁰Ronald Inglehart and Christian Welzel, "Changing Mass Priorities: The Link between Modernization and Democracy," *Perspectives on Politics* 8, no. 2 (June 2010): 552; Inglehart and Welzel, "How Development Leads to Democracy," 23-24.

²¹Inglehart and Welzel, "Changing Mass Priorities," 555.

²²Inglehart and Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, 20.

เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยจะสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย โดยช่วยเพิ่มความสามารถและแรงจูงใจของประชาชนคนธรรมดาให้เรียกร้องประชาธิปไตย และสร้างแรงกดดันที่มีพลังและประสิทธิภาพต่อชนชั้นนำ²³

การพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์และสังคมเพราะมีผลกระทบต่อเงื่อนไขของการดำรงชีวิตของมนุษย์ รวมถึงโอกาสของความอยู่รอด ขณะที่ความอยู่รอด (survival) เป็นเป้าหมายพื้นฐานของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์ต้องเผชิญกับสถานะของความไม่แน่นอน ชีวิตของมนุษย์แต่ละคนก็จะถูกกำหนดโดยความพยายามที่จะดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดผ่านการแสวงหาปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตเชิงกายภาพ/วัตถุ ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมที่เพิ่มสูงขึ้นจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนพื้นฐานของการดำรงชีวิตเชิงวัตถุและโครงสร้างทางสังคมของสังคมนั้น ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการรับรู้เรื่องความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม²⁴ ขณะที่การเพิ่มขึ้นของระดับความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ (existential security) จะนำไปสู่การขยับเปลี่ยนจากค่านิยมดั้งเดิมไปสู่ค่านิยมแบบเน้นความเป็นเหตุเป็นผลและเน้นทางโลก และการเปลี่ยนจากค่านิยมที่เน้นการเอาชีวิตรอดไปสู่ค่านิยมแบบการแสดงออกของตน (self-expression value) การสำรวจค่านิยมระดับโลกแสดงให้เห็นว่า ประชาชนในประเทศที่มีระดับรายได้สูงพบว่ามีค่านิยมที่เน้นความเป็นเหตุเป็นผลและเน้นทางโลก และค่านิยมแบบแสดงออกของตนในระดับสูง ซึ่งตรงข้ามกับประชาชนในประเทศที่มีระดับรายได้ต่ำและรายได้ปานกลางที่ผลสำรวจแสดงให้เห็นว่ามีค่านิยมทั้งสองประเภทนี้อยู่ในระดับต่ำ²⁵

ขณะที่การเปลี่ยนสู่อุตสาหกรรมได้เพิ่มความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมธรรมชาติ ลดความเชื่อต่อสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ และส่งเสริมค่านิยมแบบทางโลกและเน้นความเป็นเหตุเป็นผล การเปลี่ยนไปสู่ยุคหลังอุตสาหกรรมจะทำให้คนมีความรู้สึกถึงความเป็นอิสระของมนุษย์ ซึ่งจะนำไปสู่การตั้งคำถามกับอำนาจ การยึดมั่นความเชื่อ และระบบลำดับชั้นทั้งในทางศาสนาและทางโลก ในยุคหลังอุตสาหกรรม การลดลงของความขาดแคลนทางเศรษฐกิจช่วยเพิ่มความรู้สึกถึงความมั่นคงในการดำรงชีวิตของมนุษย์²⁶ ในหลายประเทศที่เข้าสู่ยุคหลังอุตสาหกรรม แรงงานส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานในโรงงานอีกต่อไป ดังนั้นการทำงานจึงมิได้เกิดขึ้นภายใต้สภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยเครื่องจักร แต่เป็นการใช้เวลาส่วนใหญ่กับการติดต่อกับผู้คน สัญลักษณ์ และข้อมูลเป็นหลัก กระบวนการของการทำงานจะเกี่ยวข้องกับการสื่อสารและการดำเนินการกับข้อมูลมากกว่าการผลิตวัตถุสิ่งของ การเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่งผลให้มนุษย์มีประสบการณ์ที่มีความเป็นอิสระระดับปัจเจกมากกว่าการทำงานในโรงงาน²⁷

²³Inglehart and Welzel, "Changing Mass Priorities," 561.

²⁴Inglehart and Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, 22-23.

²⁵Inglehart and Welzel, "Changing Mass Priorities," 553.

²⁶Inglehart and Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, 29, 31.

²⁷Inglehart and Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, 28.

การทำงานในยุคหลังอุตสาหกรรมได้ลดข้อจำกัดต่อทางเลือกของมนุษย์ใน 3 แนวทางด้วยกัน *แนวทางแรก* สังคมยุคหลังอุตสาหกรรมมีระดับความมั่งคั่งมากกว่าสังคมในอดีต มีระบบรัฐสวัสดิการที่ให้ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและปัจจัยการดำรงชีวิตพื้นฐาน อาทิ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การศึกษา และบริการสาธารณสุข กับสมาชิกในสังคม *แนวทางที่สอง* สังคมยุคหลังอุตสาหกรรมได้พัฒนาความสามารถและทักษะเชิงการรับรู้ผ่านการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีความเป็นอิสระมากขึ้นเพราะสิ่งนี้จะช่วยให้มนุษย์แต่ละคนไม่จำเป็นต้องพึ่งพาหรือขึ้นกับการตีความโลกตามความคิดของบุคคลอื่น การศึกษาภาคบังคับจะช่วยพัฒนาศักยภาพในการตัดสินใจและการตัดสินใจคุณค่าอย่างเป็นอิสระ ขณะที่ความทันสมัยของสื่อมวลชนและเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้มนุษย์เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและมากขึ้น ซึ่งช่วยทำให้มนุษย์มีความเป็นอิสระเชิงข้อมูล *แนวทางที่สาม* สังคมยุคหลังอุตสาหกรรมมีผลเชิงการปลดปล่อยทางสังคม การเปลี่ยนเข้าสู่สังคมที่เน้นเศรษฐกิจเชิงบริการและการเพิ่มความเป็นอิสระของคนทำงานช่วยปลดปล่อยมนุษย์ออกจากการโยงโยมมัดทางสังคม ซึ่งทำให้มนุษย์มีความเป็นอิสระและลดทอนข้อจำกัดทางสังคมต่อทางเลือกของมนุษย์²⁸

ในยุคหลังอุตสาหกรรม มนุษย์ในสังคมที่มีระดับความมั่นคงทางเศรษฐกิจสูงจะมีความสนใจต่อความเสี่ยงระยะยาวมากกว่าความไม่มั่นคงระยะสั้น และมีความใส่ใจต่อการรับรู้ภัยคุกคามต่อมนุษยชาติ แทนการรับรู้ภัยคุกคามที่เอาตนเป็นศูนย์กลาง (ego-centric threat) ซึ่งเป็นรากฐานของค่านิยมแบบเอาตัวรอด²⁹ ค่านิยมที่เน้นความอยู่รอดและปทัสถานทางสังคมแบบยอมเป็นผู้ปฏิบัติตาม (conformist social norms) ได้เปลี่ยนไปสู่ค่านิยมแบบแสดงออกของตน ซึ่งให้ความสำคัญกับเสรีภาพของการแสดงออก การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การเคลื่อนไหวทางการเมือง การปกป้องสิ่งแวดล้อม ความเสมอภาคทางเพศ และความอดทนอดกลั้นต่อชนกลุ่มน้อย ชาวต่างชาติ และกลุ่มเกย์และเลสเบียน ค่านิยมแบบเน้นการแสดงออกของตนที่เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ แต่ต่อเนื่อง จะทำให้เกิดวัฒนธรรมของความไว้วางใจ (trust) และความอดทนอดกลั้น (tolerance) ซึ่งประชาชนมีความหวงแหนเสรีภาพของปัจเจกและการแสดงออกความรู้สึก ความคิดทางการเมืองที่เน้นการเคลื่อนไหวและการมุ่งเน้นความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล (individual autonomy) และค่านิยมแบบการแสดงออกของตนจะกัดกร่อนความชอบธรรมของระบอบเผด็จการอำนาจนิยมและเพิ่มโอกาสให้กับการเกิดขึ้นของประชาธิปไตย³⁰ ขณะเดียวกัน ช่วยลดปัญหาทางการเมือง อาทิ ปัญหาการคอร์รัปชัน และปัญหาการขาดนิติรัฐ ซึ่งส่งผลให้ประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพ (effective democracy) สามารถเกิดขึ้นได้³¹

²⁸Inglehart and Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, 28-29.

²⁹Inglehart and Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, 25.

³⁰Inglehart and Welzel, "How Development Leads to Democracy," 37-38, 40.

³¹Inglehart and Welzel, "How Development Leads to Democracy," 44.

IV

จากข้อเสนอเชิงทฤษฎีในการปรับแก้ทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยที่นำเสนอพร้อมกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสำรวจค่านิยมโลก (World Values Survey) และการสำรวจค่านิยมยุโรป (European Values Survey) ในช่วงระยะเวลายาวนานกว่าสองทศวรรษ Inglehart และ Welzel เสนอว่าทฤษฎีการเปลี่ยนสู่ความทันสมัยเป็นทฤษฎีที่สามารถอธิบายการพัฒนาประชาธิปไตยได้ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมกับการเป็นประชาธิปไตยไม่ได้มีลักษณะเป็นเส้นตรง แต่การพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิถีชีวิต และค่านิยมพื้นฐาน และเป็นผลดีต่อเงื่อนไขการดำรงชีวิตของมนุษย์และลดข้อจำกัดทางเลือกของมนุษย์ และทำให้เกิดค่านิยมแบบการแสดงออกของตน ทั้ง Inglehart และ Welzel เสนอว่าค่านิยมแบบการแสดงออกของตนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการเกิดขึ้นของประชาธิปไตย เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาธิปไตย และพัฒนาความมีประสิทธิภาพของสถาบันประชาธิปไตย³² ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมกับประชาธิปไตย (โดยเฉพาะประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพ) สะท้อนเส้นทางของการพัฒนามนุษย์ที่ก้าวข้ามการมุ่งเน้นความมั่นคงปลอดภัยขั้นพื้นฐานเชิงกายภาพไปสู่การยึดถือค่านิยมที่ให้ความสำคัญต่อปัญหาที่มีต่อมนุษยชาติและความกังวลต่อปัญหาระยะยาว เมื่อความต้องการขั้นพื้นฐาน (basic needs) ได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียงแล้ว มนุษย์ก็จะขยับความต้องการไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีความเป็นนามธรรมมากขึ้น ดังนั้นเราจึงเห็นการขยับเปลี่ยนจากการให้ความสำคัญกับค่านิยมที่เน้นการดำรงชีวิตและเอาตัวรอดไปสู่การยอมรับและสนับสนุนค่านิยมเชิงเสรีนิยม

อย่างไรก็ตาม ดังที่ Inglehart และ Welzel ได้อธิบายไว้ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างถาวรถาวร โคน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวิถีชีวิตอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงเทคโนโลยีและแบบแผนกิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงอาจใช้เวลาในการพัฒนาให้เกิดค่านิยมแบบแสดงออกของตนแตกต่างกันในแต่ละสังคม เพราะระดับของแรงต่อต้านต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจมีระดับที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ในหลายสังคมแรงต่อต้านที่เกิดขึ้นทั้งในระดับโครงสร้างและผู้กระทำจริงและสกัดกั้นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการก่อตัวของค่านิยมแบบการแสดงออกของตน นอกจากนี้ แม้ในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศจะผ่านประสบการณ์การพัฒนาทางเศรษฐกิจ-สังคมจนมีระดับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูง แต่ก็ต้องเผชิญกับสภาวะของความผันผวนทางเศรษฐกิจและปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ขณะเดียวกัน ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมที่นับวันมีแต่จะขยายกว้างขวางขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมส่วนใหญ่ในโลกจะมีรายได้ต่อวันและวิถีชีวิตในระดับที่สูงเกินกว่าเส้นความยากจน แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมก็ทำให้ผู้คนในสังคมเหล่านั้นยังต้องเผชิญกับความยากจนเชิงสัมพัทธ์ และความจำเป็นที่จะต้องดิ้นรนเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานที่ขยายเพดานเพิ่มสูงขึ้น เป็นที่น่าสนใจว่าสิ่งนี้อาจมีผลกระทบต่อการเติบโตและการขยายตัวของค่านิยมแบบ

³²Inglehart and Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, 299.

การแสดงออกของตนในสังคมที่มีระดับความเหลื่อมล้ำสูง และแน่นอนว่า จะกระทบต่อการขยายตัวของประชาธิปไตยและการตั้งมั่นของระบอบประชาธิปไตยในสังคมนั้น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บรรณานุกรม

ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข. “ชนชั้นกลางกับการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย: ข้อสังเกตเบื้องต้น,” ใน *รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์ครบรอบ 33 ปี สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร, 2558.

ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข. “หน่วยที่ 12 การเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยเปรียบเทียบ,” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการเมืองเปรียบเทียบ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2560.

Bellin, Eva. *Stalled, Democracy: Capital, Labor, and the Paradox of State-sponsored Development*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2002.

Boix, Carles and Susan Stokes. “Endogenous Democratization.” *World Politics* 55 (July 2003).

Cao, Fangjun. “Modernization Theory and China’s Road to Modernization.” *Chinese Studies in History* 42, no. 1 (Fall 2009).

Diamonds, Larry. “Economic Development and Democracy Revisited” *American Behavioral Scientist* 35, 4/5 (March/June 1992).

Inglehart, Ronald and Christian Welzel. “Changing Mass Priorities: The Link between Modernization and Democracy.” *Perspectives on Politics* 8, no. 2 (June 2010).

----- . “How Development Leads to Democracy: What We Know About Modernization.” *Foreign Affairs* 88, no. 2 (2009).

----- . *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press, 2005.

Kennedy, Ryan. “The Contradiction of Modernization: A Conditional Model of Endogenous Democratization.” *The Journal of Politics* 72, no. 3 (July 2010).

Latham, Michael E. *Modernization as Ideology – American Social Science and ‘Nation Building’ in the Kennedy Era*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press, 2000.

O’Donnell, Guillermo, Philippe Schmitter and Laurence Whitehead, eds. *Transitions from Authoritarian Rules: Comparative Perspectives*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1986.

Lipset, Seymour Martin. "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy," *American Political Science Review* 91, no. 4 (December, 1959).

Peng, Yuan. "Modernization Theory – From Historical Misunderstanding to Realistic Development: A Review of A New Thesis on Modernization." *Chinese Studies in History* 43, no. 1 (Fall 2009).

Przeworski, Adam and Fernando Limongi. "Modernization: Theories and Facts," *World Politics* 49, no. 2 (1997).

Sokhey, Sarah Wilson. "Political Development and Modernization." In *21st Century Political Science: A Reference Book*, edited by John Ishiyama and Marijke Breuning. Los Angeles and London: SAGE, 2011.